

AIHM Kararları Bağlamında Kişilerin Depremlere Karşı Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülüğü ve İmar Barışı Uygulamasının Değerlendirilmesi

Ferhat GÜNAYDIN*

* Dr. ferhatgunaydin@gmail.com.

AIHM KARARLARI BAĞLAMINDA KİŞİLERİN DEPREMLERE KARŞI KORUNMASINDA DEVLETİN POZİTİF YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE İMAR BARIŞI UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 2. maddesi yaşam hakkını düzenlemektedir. Söz konusu madde çerçevesinde, devletin pozitif, negatif ve usulü yükümlülükleri bulunmaktadır. AİHS'nin 2. maddesi kapsamında devletin pozitif yükümlülüğü, farklı bağlamlarda ortaya çıkabilmektedir. Kişilerin doğal felaketslere ve bu kapsamda depremlere karşı korunması yükümlülüğü de devletin pozitif yükümlülükleri arasındadır. 18 Mayıs 2018 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun yoluyla imar barışı adı verilen uygulama yürürlüğe girmiştir. Bahse konu düzenleme ile, yapının depreme dayanıklılığı hususunun malikin sorumluluğunda olduğu hükme bağlanmıştır. Oysa yaşam hakkını garanti altına alan uluslararası insan hakları sözleşmelerine Türkiye de taraf olmuştur ve Anayasa'nın 90. maddesi çerçevesinde anılan temel hakkın kapsamındaki taahhütlerden yasa hükmü getirilerek kaçınılması mümkün değildir. Keza, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) içtihatları da bu düzenlemenin devletin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Devletin temel hakların korunmasına ilişkin yükümlülüklerini bireylere devretmesi mümkün değildir.

Anahtar Kelimeler

yaşam hakkı

imar barışı

doğal felaketler

deprem

pozitif yükümlülükler

**THE STATE'S POSITIVE OBLIGATION OF
PROTECTING PERSONS FROM EARTHQUAKES
IN THE CONTEXT OF ECtHR DECISIONS AND
EVALUATION OF THE ZONING AMNESTY**

ABSTRACT

Article 2 of the European Convention on Human Rights (ECHR) regulates the right to life. Within the framework of the above mentioned article, the state has positive, negative and procedural obligations. The positive obligation of the state under Article 2 of the ECHR can arise in different contexts. The obligation to protect persons from natural disasters and earthquakes is among the positive obligations of the state. Through the Law No. 7143 on Restructuring of Taxes and Some Other Claims and Amending Certain Laws, which was published in the Official Gazette on May 18, 2018, the practice called zoning amnesty came into effect. With the said regulation, it has been decided that the earthquake resistance of the building is the responsibility of the owner. However, Turkey has also become a party to the international human rights conventions that guarantee the right to life, and it is not possible to avoid the commitments within the scope of the aforementioned fundamental right within the framework of Article 90 of the Constitution by introducing a legal provision. Likewise, the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR) clearly reveals that this regulation will not remove the responsibility of the state. It is not possible for the state to transfer its obligations regarding the protection of fundamental rights to persons.

Keywords

right to life

zoning amnesty

natural disasters

earthquake

positive obligations

GİRİŞ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 2. maddesinde yer verilen yaşam hakkı, AİHS'nde sayılan ilk haktır. Bunun nedeni, diğer hakların yaşam hakkına bağlı olması ve kişilerin yaşam hakkından mahrum bırakılması halinde diğer hakların anlamını yitirecek olmasıdır. AIHM içtihatları çerçevesinde, yaşam hakkı o derece önemli bir temel haktır ki, barış zamanında AİHS'nin 15. maddesi uyarınca askıya alınamamaktadır, ayrıca katı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. AİHS'nin 3. maddesinde yer alan işkence yasağıyla birlikte yaşam hakkı, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların en temel değerlerini teşkil etmektedir. Bu derece önem taşıyan yaşam hakkı bağlamında, devletlerin çeşitli yükümlülükleri bulunmaktadır. AIHM içtihatları çerçevesinde negatif, pozitif ve usuli yükümlülükler olarak sıralayabileceğimiz bu yükümlülükler, Avrupa Konseyi'nin kurucu üyeleri arasında sayılan ve 1990 yılında AIHM'nin zorunlu yargı yetkisini kabul eden Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen ve 10 farklı ili etkileyen depremlerde, çok sayıda konut yıkılmış, yine çok sayıda can kaybı yaşanmıştır. Türkiye, deprem bölgesinde yer alan bir ülkedir ve bu açıdan devletin vatandaşlarının yaşam hakkının korunması bağlamında esaslı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu çalışmada, AIHM içtihatları bağlamında devletin deprem karşısındaki pozitif yükümlülükleri inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmanın kapsamını sınırlandırmak amacıyla yalnızca pozitif yükümlülükler ele alınmıştır. Bu çerçevede, 18 Mayıs 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun yoluyla yürürlüğe giren imar barışı adlı uygulamada yer verilen "*yapının depreme dayanıklılığı hususu malikin sorumluluğundadır*" hükmü değerlendirilerek AIHM içtihatları doğrultusunda sözkonusu hükmün geçerliliği inceleme konusu yapılmıştır.

I. AİHS’NİN 2. MADDESİNE İLİŞKİN AİHM YORUMU VE DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

AİHS’nin 2. maddesi çerçevesinde, “herkesin yaşam hakkı yasayla korunur”^[1]. AİHM’nin bu maddeye ilişkin yorumu uyarınca,^[2] AİHS’nin birey bazında insanların korunmasına yönelik bir araç olarak amacı, AİHS hükümlerindeki önlemlerin pratik ve etkili bir şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir.

AİHS’nin önemli maddeleri arasında yer alan 2. madde, 15. madde hükmü uyarınca barış zamanında askıya alınamayacaktır.^[3] Keza, AİHS’nin 3. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, Avrupa Konseyini oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birine yer veren AİHS’nin 2. maddesinin, AİHM içtihadı uyarınca katı bir şekilde yorumlanması gerekmektedir.^[4]

AİHM, AİHS’nin 2. maddesinin ilk fıkrası uyarınca devleti kasten ve hukuka aykırı olarak cana kıymaktan kaçınmakla yükümlü kılmaktadır. İlave olarak, devletin, kendi yetki alanındaki kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü de bulunmaktadır.^[5] Bu yükümlülüklerden birincisi devletin negatif yükümlülüğü, ikincisi ise pozitif yükümlülüğü olarak adlandırılmaktadır.

Ayrıca, AİHS’nin 2. maddesi uyarınca, esasa ilişkin ihlal iddialarına yönelik etkili bir soruşturma yürütmek üzere devletin usuli bir yükümlülüğü de bulunmaktadır.^[6]

[1] “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, erişim 12 Mart 2023, https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf.

[2] AİHM, McCANN ve diğerleri /Birleşik Krallık, B. No: 18984/91, 27/09/1995, §146.

[3] AİHM, Giuliani ve Gaggio/İtalya [BD], B. No: 23458/02, 24/03/2011, §174.

[4] AİHM, McCANN ve diğerleri /Birleşik Krallık, B. No: 18984/91, 27/09/1995, §147.

[5] AİHM, Osman /Birleşik Krallık, B. No: 87/1997/871/1083, 28/10/1998, §115.

[6] AİHM, Da Silva /Birleşik Krallık [BD], B. No: 5878/08, 30/03/2016, §229.

II. AIHM İÇTİHATLARI ÇERÇEVESİNDE DEVLETİN POZİTİF YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN KAPSAMI

AIHM içtihatları uyarınca, devletin AIHS'nin 2. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükleri, kamusal nitelikli olsun ya da olmasın, yaşam hakkının tehlikede olabileceği herhangi bir faaliyet bağlamında geçerli olacak şekilde yorumlanmalıdır.^[7] Campeanu kararında, örnek olarak sağlık sektöründen bahisle, devletlerin, hastaların yaşamlarını korumak üzere kamu veya özel hastaneleri uygun önlemleri almaya zorlayan düzenlemeler yapması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Yukarıda sağlık örneğinde görüldüğü gibi AIHM'nin devlete getirdiği yükümlülüklerin çeşitli örnekleri bulunmaktadır. AIHM, pozitif yükümlülüğün, doğası gereği endüstriyel faaliyetler söz konusu olduğunda a fortiori olarak geçerli olacak şekilde yorumlanması gerektiği kanaatindedir.^[8] Keza, AIHM, AIHS'nin 2. maddesinin uygulanabilirliğini ve devletin sorumluluğunu, büyük can kayıplarına neden olan doğal afetler bakımından da kabul etmiştir.^[9]

III. KİŞİLERİN DOĞAL FELAKETLERE KARŞI KORUNMASINDA DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

AIHM, doğası itibarıyla tehlike arz eden durumlarda, durumun özelliklerine uygun, insan yaşamı açısından arz edeceği riskle uyumlu bir yasal düzenleme yapılmasına vurgu yapmaktadır. Bahsekonu yasal düzenleme; duruma ilişkin izinleri, işleyişi, güvenliği ve denetimi içermeli ve bu kapsamda ortaya çıkabilecek tehlikelerle karşı karşıya kalma riski bulunan kişilerin etkin korunmasını sağlayacak gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamalıdır. Söz konusu tedbirler, AIHM içtihatlarından görüleceği üzere; halkın bilgi edinme hakkına özel önem verilmesi ve aynı zamanda ilgili süreçlerdeki eksikliklerin ve farklı seviyelerdeki sorumlular tarafından yapılan hataların

[7] AIHM, Câmpeanu /Romanya [BD], B. No: 47848/08, 17/07/2014, §130.

[8] AIHM, Önerıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §65.

[9] AIHM, Özel ve diğerleri /Türkiye, B. No: 14350/05, 15245/05 ve 16051/05, 17/11/2015, §171.

tespiti için söz konusu faaliyetin teknik yönlerini de dikkate alan uygun düzenlemelerin yapılması şeklindedir.^[10]

AİHM, güçlükler barındıran sosyal ve teknik alanlarda devletin sahip olduğu geniş takdir marjına atıfta bulunarak, özel tedbirlerin alınması bakımından araç seçiminin ilke olarak sözleşmecî devletin yetkisine giren bir konu olduğunu belirtmektedir. AİHM içtihatları uyarınca, devlet, iç hukukta öngörülen belirli bir tedbiri uygulamamış olsa dahi, bu açıdan görevini farklı yollarla da yerine getirebilir ve bu bağlamda, öncelikler ve kaynaklar açısından yapmaları gereken eylem ve işlemlere ilişkin tercihler dikkate alınmadan yetkililere imkânsız veya orantısız bir yük yüklenmemesi gerekmektedir.^[11]

Davalı devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği değerlendirilirken, yetkililerin eylem veya ihmallerinin iç hukuka uygun olup olmadığı ve ülke içi karar alma mekanizması çerçevesinde davanın özel koşulları dikkate alınmalıdır. Belirli koşullarda devlete yüklenebilecek pozitif yükümlülüklerin kapsamı, tehdidin kaynağına ve risklerden birinin veya diğerinin hafifletilmeye ne ölçüde elverişli olduğuna bağlı olacaktır.^[12]

AİHM içtihatları uyarınca, bir devlet tehlikeli faaliyetler üstlendiğinde, düzenlediğinde ya da bunlara izin verdiğinde, düzenlemelerle ve yeterli kontrol yoluyla riskin makul bir düzeye indirilmesini sağlamalıdır.^[13] Yine de bir zararın ortaya çıkması halinde, bu zararın bireylerin ihmalkarlığından ya da süregiden talihsiz olayların art arda gelmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmaksızın, yetersiz düzenlemelere ya da denetimlere bağlı olup olmadığı açısından devletin pozitif yükümlülüklerinin ihlal edilip edilmediği değerlendirilecektir.^[14]

[10] AİHM, Kolyadenko ve diğerleri /Rusya, B. No: 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 ve 35673/05, 09/07/2012, §159.

[11] AİHM, Vilnes ve diğerleri /Norveç, B. No: 52806/09 ve 22703/10, 05/12/2013, §220.

[12] AİHM, Budayeva ve diğerleri /Rusya, B. No: 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 ve 15343/02, 29/09/2008, §136-137.

[13] AİHM, Muçibabić /Sırbistan, B. No: 34661/07, 12/10/2016, §126.

[14] AİHM, Stoyanovi /Bulgaristan [kk], B. No: 42980/04, 09/02/2011, §61.

AIHM içtihatları uyarınca, depremler, devletlerin kontrol edemediği olaylardır ve depremlere ilişkin alınacak önlemler, depremlerin yıkıcı etkilerini asgari düzeyde tutmak bakımından yalnızca depremlerin etkilerini azaltmaya yönelik önlemlerin alınmasını içerebilecektir. Bu açıdan, devletin sorumluluğu, deprem gibi doğal olayların beklenmedik ve şiddetli doğasıyla başa çıkma kapasitesini güçlendirecek önlemlerin alınması şeklinde tarif edilmektedir.^[15]

IV. AIHM İÇTİHATLARI UYARINCA DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜ YERİNE GETİRMEDİĞİ DURUMLAR

AIHM içtihatları uyarınca, devletin çeşitli durumlarda kişileri felaketlerden koruma yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varılmıştır. Buna ilişkin koşulları AIHM içtihatları çerçevesinde sıralayacak olursak;

- Türkiye’de bir gecekondu mahallesinin yakınındaki çöplükte meydana gelen metan gazı patlamasına bağlı olarak ortaya çıkan ölümlerden dolayı AIHM, patlamada hayatını kaybedenlerden dolayı yerel makamların sorumlu olduğunu kabul etmiştir.^[16]
- Rusya’da yetkililerin kentleşme ve acil yardım politikalarını uygulamadaki başarısızlığı nedeniyle, öngörülebilir bir toprak kaymasıyla insanların yaşamlarını yitirmesi sonucunda AIHM, devletin pozitif yükümlülüğü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle AIHS’nin 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.^[17]
- Bir barajda biriken suyun barajın zarar göreceği endişesiyle acil bir şekilde tahliye edilmesi neticesinde ortaya çıkan sel baskınını AIHM

[15] AIHM, Özel ve diğerleri /Türkiye, B. No: 14350/05, 15245/05 ve 16051/05, 17/11/2015, §173.

[16] AIHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004.

[17] AIHM, Budayeva ve diğerleri /Rusya, B. No: 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 ve 15343/02, 29/09/2008, §148-160.

devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında değerlendirmiş ve AİHS'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.^[18]

V. İMAR BARIŞI ÇERÇEVESİNDE DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

18 Mayıs 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 16. maddesiyle, 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen geçici madde hükmü uyarınca, afet risklerine hazırlık kapsamında ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı yapıların kayıt altına alınması ve imar barışının sağlanması amacıyla, belirli şartlar halinde bu yapılara yapı kayıt belgesi verilebileceği hükme bağlanmıştır. Bahsekonu geçici madde ile sağlanan yapı kayıt belgesini alan yapılara, talep halinde ilgili mevzuatta tanımlanan ait olduğu abone grubu dikkate alınarak geçici olarak su, elektrik ve doğalgaz bağlanabilmekte, yapı kayıt belgesi verilen yapılarla ilgili 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca alınmış yıkım kararları ile tahsil edilemeyen idari para cezaları iptal edilmektedir.

7143 sayılı Kanun'un altıncı fıkrası uyarınca, beşinci fıkra uyarınca kat mülkiyetine geçilmiş olması, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un ek 1. maddesinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Dolayısıyla imar barışı yoluyla yapı kayıt belgesi alınan yapıların 6306 sayılı Kanun'dan muaf olmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, yapı kayıt belgesi alınan binaların ayrıca dönüşüm yoluyla güvenli hale getirilmeleri gerekmektedir. Zira 7143 sayılı Kanun'un onuncu fıkrası uyarınca yapı kayıt belgesi, yapının yeniden yapılmasına veya kentsel dönüşüm uygulamasına kadar geçerlidir. Yapı kayıt belgesi düzenlenen yapıların yenilenmesi durumunda yürürlükte olan imar mevzuatı hükümleri uygulanacaktır. Bununla birlikte, aynı fıkranın devamında, yapının depreme dayanıklılığı hususunun malikin sorumluluğunda olduğu hükme bağlanmıştır.

[18] AİHM, Kolyadenko ve diğerleri /Rusya, B. No: 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 ve 35673/05, 09/07/2012, §203.

VI. İMAR BARIŞI ÇERÇEVESİNDE DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN AIHM İÇTİHATLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Devletin AIHS'nin 2. maddesi çerçevesindeki pozitif yükümlülüklerine önceki bölümlerde değinilmişti. Bu çerçevede, devletin, kendi yetki alanındaki kişilerin yaşamlarını korumak için uygun adımları atması yükümlülüğü de bulunmaktadır.

Önceki bölümde belirtilen 7143 sayılı Kanun çerçevesinde yapının depreme dayanıklılığı hususu yapı malikinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki AIHS'nin en önemli maddeleri arasında yer alan 2. madde, 15. madde hükmü uyarınca barış zamanında askıya alınamayacaktır. Keza, 3. madde ile birlikte değerlendirildiğinde, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birine yer veren AIHS'nin 2. maddesinin, AIHM içtihadı uyarınca katı bir şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bu açıdan, devletin asli yükümlülükleri arasında yer alan kendi yetki alanındaki kişilerin yaşamlarını korumak için uygun adımları atması yükümlülüğü bu şekilde ortadan kaldırılamaz.

Deprem öncesinde, uzmanlarca çeşitli düzeylerde depreme ilişkin uyarıların yapıldığını görmekteyiz. AIHM Büyük Dairesi, tehlikelere ilişkin ihbarları denetlemekten ve yönetmekten sorumlu idari birimlerin tehlikenin doğasında var olan riskleri veya gerekli önleyici tedbirleri bilmemesinin mümkün olmadığını düşünmektedir. AIHM içtihatları uyarınca idari makamların deprem bölgesinde yaşayan bazı kişiler için gerçek ve acil bir risk olduğunu bildiği veya bilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.^[19]

İmar barışı uygulamasıyla devlet, yapı sahibinin hukuka aykırı yapılaşmasını affetmektedir. İlave olarak, bahsekonu düzenlemeyle devlet, denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklı kendi yükümlülüklerini de affetmektedir. AIHM, şehir planlama alanındaki yasal engellere rağmen, devletin gecekondulara ilişkin tutarlı altyapı politikasının ve imar barışı uygulamalarının, bu tür bölgelerin kentsel çevreyle bütünleşmesini teşvik ettiği ve dolayısıyla bu bölgelerin varlıklarını ve yaşam tarzlarını kabul ettiği sonucuna varmaktadır. Bu politikanın, kamu mallarının hukuka aykırı olarak işgal edilmesi de dahil olmak üzere imar düzenlemelerinin ihlalleri için etkili bir af oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, kanunla öngörülen tedbirlerin uygulanmasından sorumlu idari makamların sahip

[19] AIHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §101.

olduğu takdir yetkisinin kapsamı konusunda halk arasında bir belirsizlik yaratıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla AİHM, alınan önlemleri halkın öngörmesinin kabul edilemez olduğunu düşünmektedir.^[20] Sonuç olarak, Hükümet'in tüm ihmallerin ve sağduyu eksikliğinin kazanın mağdurlarından kaynaklandığını meşru bir şekilde iddia etmesi ya da Chapman/Birleşik Krallık davasına atıfla yetkililerin bireyin yasadışı eylemleri karşısında pasif kalmadığına ilişkin karara atıfta bulunması zor olacaktır.^[21]

İmar barışı noktasında Öneriyıldız/Türkiye kararında AİHM'in dikkat çekici bir diğer tespiti de, devlet yetkililerinin, zarar görenin meskenleri ve taşınır malları üzerinde mülkiyet hakları olduğunu fiilen kabul ettikleri sonucuna ilişkin olarak, ilgili makamların neredeyse beş yıldır farkında oldukları usulsüzlükler nedeniyle eleştirilebileceklerini kabul etmemesidir.^[22] AİHM, yerel faktörleri kapsayan takdir yetkisinin kullanılmasının, şehir ve ülke planlama politikalarının ve sonuçta ortaya çıkan önlemlerin seçimi ve uygulanmasının doğasında olduğunu kabul ederken, bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında, yetkililer takdir yetkilerine güvenemeyeceklerdir. Takdir yetkisi, hiçbir şekilde yetkilileri zamanında, uygun ve her şeyden önce, tutarlı bir şekilde hareket etme yükümlülüğünden muaf kılmamaktadır.^[23]

AİHM, devletin tehlikeli faaliyetler alanındaki pozitif yükümlülüğü bağlamında, devlete atfedilebilen ağır ihmal ile can kaybı arasında kurulan illiyet bağının, başvuranın evinin sular altında kalması için de geçerli olduğunu tespit etmiştir.^[24] Devletin sorumluluğunda meydana gelen olaylar sonucunda can ve mal kaybının olduğu bir durumda, konutların korunması için alınması gereken önlemlerin kapsamı, konutlarda yaşayanların korunması için alınması gereken önlemlerden ayırt edilemeyecektir. Endüstriyel gelişme ve şehir planlaması ile ilgili konular, bu alandaki tehlikeleri kendi sorumluluğuna alan devlet tarafından düzenlenir ve denetlenir. Buna göre

[20] AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §104.

[21] AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §106.

[22] AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §127-128.

[23] AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §128-129

[24] AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §125

AİHM, yetkililerin özel mülkiyet çıkarlarını korumak için ellerinden gelen her şeyi yapmaları gerektiği sonucuna varmıştır.^[25]

Ayrıca, AİHM içtihatları çerçevesinde devletin en başta deprem bölgesinde yaşayan insanlara karşı bilgilendirme yükümlülüğü de bulunmaktadır. Devletin AİHS'nin 2. maddesi uyarınca yaşamı korumak için tüm önlemleri almaya yönelik yükümlülüğü, devlete yaşama hakkını tehdit eden durumlara karşı etkin bir caydırma mekanizması oluşturacak yasal ve idari çerçeveye oluşturma görevi verirken, bu yükümlülük, sözkonusu etkinliğin kendine özgü niteliklerine ve insan hayatı açısından oluşturduğu potansiyel riske uygun olarak hazırlanan yönetmeliklere özellikle önem verilmesi gereken tehlikeli etkinlikler için de geçerlidir. Bu bakımdan düzenlemeler, etkinliğe ruhsat verilmesini, hazırlanılmasını, etkinliğin işletimini, güvenliğini ve denetimini düzenlemeli; tüm ilgililerin açığa çıkan riskler nedeniyle hayatı tehlikeye girebilecek vatandaşların etkili bir şekilde korunmasını sağlamaya yönelik pratik önlemleri almasını zorunlu hale getirmelidir. Bu önlemler arasında, kamunun bilgi alma hakkına da özellikle önem verilmelidir. İlgili düzenlemeler, düzenlemeye konu etkinliğin teknik yönlerini de göz önüne alarak, ilgili süreçteki eksiklikleri ve farklı düzeylerdeki sorumlular tarafından yapılmış olabilecek hataları belirlemeye yönelik süreçler oluşturmalıdır.^[26]

[25] AİHM, Budayeva ve diğerleri /Rusya [kk], B. No: 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 ve 15343/02, 29/09/2008, §173

[26] AİHM, Önerıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004, §89

SONUÇ

AIHS'nin 2. maddesinde yer verilen yaşam hakkı çerçevesinde, doğal felaketler ve bu bağlamda depremler karşısında devletin vatandaşlarının yaşam hakkını korumak amacıyla pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Yerleşik AIHM içtihatları, devletin pozitif yükümlülüğünün kapsamını açıkça ortaya koymaktadır. Bu açıdan ilk olarak devletin deprem tehlikesine ilişkin olarak, belirli bölgelerde yaşayan kişiler açısından gerçek ve acil bir risk olduğunu bildiği veya bilmesi gerektiği sonucuna varmaktayız. İmar barışı uygulamasıyla devlet yapı sahibinin hukuka aykırı yapılaşmasını affetmektedir. İlave olarak, bahse konu düzenlemeyle devlet, denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklı kendi yükümlülüklerini de affetmektedir. Devletin takdir yetkisine AIHM içtihatlarında yer verilmektedir. Bununla birlikte, takdir yetkisi, hiçbir şekilde yetkilileri zamanında, gereğince ve her şeyden önce, tutarlı bir şekilde hareket etme yükümlülüğünden muaf kılmamaktadır. Endüstriyel gelişme ve şehir planlaması ile ilgili konular, bu alandaki tehlikeleri kendi sorumluluğuna sokan Devlet tarafından düzenlenir ve denetlenir. Ayrıca doğal felaketler ve bu kapsamda depremler karşısında kamunun bilgi alma hakkına da özellikle önem verilmelidir. İlgili düzenlemelerde, düzenlemeye konu etkinliğin teknik yönlerini de göz önüne alarak, ilgili süreçteki eksiklikleri ve farklı düzeylerdeki sorumlular tarafından yapılmış olabilecek hataları belirlemeye yönelik süreçlerin oluşturulması devletin yükümlülüğüdür.

18 Mayıs 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 16. maddesiyle, 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen geçici madde hükmü uyarınca, afet risklerine hazırlık kapsamında ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı yapıların kayıt altına alınması ve imar barışının sağlanması amaçlanmıştır. Bu düzenleme esas olarak yapı sahiplerinin hukuka aykırı yapılaşmasını affetmenin ötesinde, devletin denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklı kendi sorumluluklarından sıyrılmasını da netice vermiştir. Bu düzenlemenin en tartışmalı maddesi, 10. fıkrada belirtildiği üzere, yapının depreme dayanıklılığı hususunun malikin sorumluluğunda olduğu hükmüdür. Devletin asli yükümlülüğünü bu şekilde yapı sahiplerine yüklemesi, AIHM içtihatları çerçevesinde mümkün değildir. Zira, diğer kriterlerin yanı sıra, devletin takdir yetkisi, hiçbir şekilde yetkilileri zamanında,

uygun ve her Şeyden önce, tutarlı bir Şekilde hareket etme yükümlülüğünden muaf kılmamaktadır. Ayrıca, AIHM, alınan önlemleri halkın öngörmesinin kabul edilemez olduğunu düşünmektedir. Düzenlemeler, etkinliğe ruhsat verilmesini, hazırlanılmasını, etkinliğin işletimini, güvenliğini ve denetimini düzenlemeli; ilgili tüm tarafların açığa çıkan riskler nedeniyle hayatı tehlikeye girebilecek vatandaşların etkili bir Şekilde korunmasını sağlamaya yönelik pratik önlemleri almasını zorunlu hale getirmelidir.

KAYNAKÇA

- AİHM, Da Silva /Birleşik Krallık [BD], B. No: 5878/08, 30/03/2016.
- AİHM, Giuliani ve Gaggio/İtalya [BD], B. No: 23458/02, 24/03/2011.
- AİHM, McCANN ve diğerleri /Birleşik Krallık, B. No: 18984/91, 27/09/1995.
- AİHM, Osman /Birleşik Krallık, B. No: 87/1997/871/1083, 28/10/1998.
- AİHM, Câmpeanu /Romanya [BD], B. No: 47848/08, 17/07/2014.
- AİHM, Öneriyıldız /Türkiye [BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004.
- AİHM, Özel ve diğerleri /Türkiye, B. No: 14350/05, 15245/05 ve 16051/05, 17/11/2015.
- AİHM, Vilnes ve diğerleri /Norveç, B. No: 52806/09 ve 22703/10, 05/12/2013.
- AİHM, Muçibabić /Sırbistan, B. No: 34661/07, 12/10/2016.
- AİHM, Stoyanovi /Bulgaristan [kk], B. No: 42980/04, 09/02/2011.
- AİHM, Budayeva ve diğerleri /Rusya, B. No: 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 ve 15343/02, 29/09/2008.
- AİHM, Kolyadenko ve diğerleri /Rusya, B. No: 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 ve 35673/05, 09/07/2012.
- “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, erişim 12 Mart 2023, https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf.